

ما و مهاجران افغانستانی

کوروش احمدی

طی یکی، دو هفته گذشته افزایش حضور مهاجرین افغانستانی یکی از مسائل مهم مورد بحث در کشور بوده است. در اینکه با به قدرت رسیدن طالبان در کابل شمار مهاجرین و پناهندگان افغانستانی به نحو مشهودی رو به افزایش گذاشته، تردیدی نیست. همزمان تردید نیست که نهادهای ایرانی هیچگاه آمادگی چندانی برای مواجهه با این مشکل و مدیریت آن نداشته‌اند. همچنان مانند گذشته نشانه‌ای حاکی از وجود سیاستی مشخص در این رابطه دیده نمی‌شود. مرزها عملاً باز است. مهاجرین به هر شکل که می‌خواهند وارد میشوند، به هر کجا که می‌خواهند می‌روند و به هر کاری که مایلند مشغول میشوند؛ بدون اینکه نهادهای حکومتی ما کنترل چندانی بر امور داشته باشند. حتی تخمینی از تعداد مهاجرین افغانستانی حاضر در ایران نداریم. سرشماری 1395 شمار این مهاجرین را یک میلیون و 583 هزار نفر اعلام کرده است. وزیر کشور در اردیبهشت 1394 شمار آنها را 2.5 میلیون اعلام کرد که یک میلیون آنها تحت طرح آمایش هستند و 450 هزار نفر آنها گذرنامه دارند و یک میلیون آنها فاقد هرگونه مدرکند. کمیساری عالی پناهندگان که آمار خود را از ایران دریافت می‌کند، در 2021 شمار مهاجرین افغانستانی در ایران را 3 میلیون و 636 هزار نفر اعلام کرد که 2 میلیون و 250 هزار نفر آنها فاقد مدرکند. همین رقم را یونسف 2 میلیون 711 هزار نفر دانسته است.

آقای ریسی در 12 فروردین رقم 4 میلیون و آقای امیرعبداللہیان در 11 فروردین در نشست همسایگان افغانستان در چین رقم 5 میلیون را در این مورد اعلام کرد. این در حالی است که هیچ آماري در مورد موج جدید پناهندگان ارایه نمی‌شود. در مقایسه کشورهای دیگری که میزبان شمار زیادی از مهاجرین بوده‌اند، معمولاً سیاست روشن و کنترل بیشتری بر پناهندگان و مهاجرین داشته‌اند. بعد از غلبه طالبان در مرداد 1400، پاکستان اقدامات ویژه‌ای برای کنترل مرز 2600 کیلومتری و بسیار ناهموارش با افغانستان اعمال کرد. مطابق آمار مقامات پاکستانی در دسامبر گذشته، بعد از این تحول حدود 105 هزار افغانستانی با ویزا و حدود 200 هزار به صورت غیرمجاز وارد پاکستان شدند. به گفته این مقامات اکثر این عده نیز از مدارک

قدیمی که آنها را عضو قبایل سرحدی دو سوی مرز نشان می‌دهد، برای ورود استفاده کرده‌اند. این پناهندگان در اطراف شهر چمان در کمپ‌های موقت اسکان داده شدند و از آنها خواسته شد که به علت عادی بودن شرایط در افغانستان طرف 90 روز به کشور خود بازگردند. در پاکستان طی 40 سال گذشته بخش قابل توجهی از پناهندگان را که 81.5 درصد آنها پشتون هستند، در اردوگاه نگه داشته و بخش قابل توجهی از هزینه‌های مربوطه را از محل کمک‌های دیگر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی تامین کرده‌اند. مطابق آمار کمیساریای عالی پناهندگان، این نهاد از 2002 تا مه 2021 حدود 4.4 میلیون پناهنده افغانی در پاکستان را ثبت‌نام کرده و در تامین هزینه‌ها و بازگرداندن مهاجرین به افغانستان نقش مهمی داشته است. برای هر معاود بسته‌های کمکی به ارزش بین 100 تا 400 دلار تامین کرده و با کمک دولت افغانستان انگیزه‌های مادی قابل توجهی نیز در افغانستان برای معاودین از پاکستان فراهم کرده است. کمیساریا در دسامبر 2020 گزارش کرد که همچنان 1.4 میلیون افغانستانی ثبت‌نام شده در پاکستان حضور دارند که اجازه کار و اجاره‌خانه و استفاده از مدارس و سفر در کشور را دارند. با این حال، تردید نیست که کنترل سیل پناهندگی و مهاجرت از یک کشور هم‌مرز دشوار است. تجربه بین‌المللی در این مورد گویای این است که اگرچه کشورها باید حداکثر تلاش را برای کنترل مرزها اعمال کنند و نیز سیاست‌های روشنی در مورد مدیریت پناهندگان در داخل مرزها از نظر اسکان آنها در اردوگاه‌ها یا دادن اجازه به آنها برای حل شدن در داخل جمعیت بومی و کار و اسکان و آموزش و بهداشت داشته باشند و با دیگر کشورها و نهادهای بین‌المللی همکاری کنند و عزم لازم را برای اعمال سیاست‌های خود داشته باشند، اما مساله مهم‌تر تمرکز بر منبع تولید پناهنده و مهاجر است. مادام که شرایط بحرانی در افغانستان با یک مرز 815 کیلومتری مشترک با کشور ما برقرار است، کنترل مساله پناهندگی در مسیر و در مقصد بسیار دشوار است. راه قطعی و نهایی حل مشکل پناهندگی توجه به مبدا و داشتن استراتژی روشن برای ایجاد آرامش و کمک به توسعه اقتصادی-اجتماعی در افغانستان است. ما متأسفانه یک دوره 20 ساله را که می‌توانست با کمک جامعه بین‌المللی امکانی برای خروج از چرخه باطل خشونت‌های فرقه‌ای در افغانستان فراهم کند، از دست دادیم. ما در این دوره می‌بایست اولویت را به تقویت جمهوریت در افغانستان می‌دادیم و می‌پذیرفتیم که برای جنگ گروه‌های سیاه‌دل مدعی اسلام‌گرایی در افغانستان پایانی نیست و با توجه به تعصبات ضد شیعی آنها تنها برقراری یک حکومت غیرمذهبی در افغانستان می‌توانست به سود همگان باشد.

مقامات ایران باید توجه داشته باشند که اگرچه باید بسیار بهتر در کنترل و مدیریت مساله پناهندگي در مقصد عمل کنند، اما راه حل اساسي مساله پناهندگي در حل مشکل در مبدا است. متاسفانه امروز با توجه به غلبه طالبان فرصت براي اين منظور را بايد عمدتاً از دست رفته دانست. طالبان به عنوان يك گروه ایدئولوژیک و نه يك دولت ملي بسیار بعید است که اساساً مساله توسعه اقتصادی- اجتماعی افغانستان برایش مطرح باشد و منازعات گروهی بی‌پایان در افغانستان از این به بعد اساساً فرصتی برای این منظور فراهم کند. با این حال، راه حل نهایی تمرکز بر مبدا است و تهران باید هیچ فرصتی را در این رابطه از دست ندهد.

منبع: روزنامه اعتماد 28 فروردین 1401 خورشیدی